

ХРОНІКА

УДК: 930.2:61:378.4(092)(477.44)

НАЩАДКАМ ПРО НЕЗАБУТНЄ. (ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ЗАСНУВАННЯ 100-РІЧНОГО ЮВІЛЯРА - ВНМУ ім. М. І. ПИРОГОВА)

Пилипчук В. Л., Трухманова С. Л.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

Відповідальний за листування:
e-mail: trukhmanova.sl@gmail.com

Статтю отримано 12 травня 2020 р.; прийнято до друку 15 червня 2020 р.

Анотація. У статті розглянуто проблему становлення вищої медичної освіти на Вінниччині (Поділлі), проаналізовано історичні витоки розвитку медичного знання та перших організаційних форм охорони здоров'я населення регіону, наголошено на створенні ефективної моделі системи охорони здоров'я у XX столітті, підкреслено важливу роль Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова в підготовці кадрів для системи охорони здоров'я на Поділлі й, зокрема, на Вінниччині.

Ключові слова: Вінниччина, Поділля, історичні витоки, медична діяльність, вища медична освіта, 100-річний ювілей ВНМУ ім. М.І.Пирогова.

Реформування національної системи охорони здоров'я в умовах загальних соціально-економічних реформ на тлі світової глобалізації вимагає активної підготовки молоді до розуміння об'єктивної соціальної реальності та необхідності змін, їх активної участі в нових соціальних процесах. Виховання патріотичних почуттів, поваги до історично обумовленого прогресу медицини, вшанування національної ідеї професійного розвитку можуть бути досяжними цілями особистісного удосконалення як в студентські роки, так і впродовж усієї лікарської діяльності.

Дослідженням проблеми становлення вищої медичної освіти на Вінниччині займалися Мороз В. М., Проценко О. Г., Смольський Л. П., Корхов С. І., Давидюк А. Т.

Метою статті є висвітлення складного шляху організації вищої медичної освіти на Вінниччині, зумовленого історично сформованими умовами, а також важливої ролі Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова в підготовці кадрів для системи охорони здоров'я на Поділлі й, зокрема, на Вінниччині.

Багатовікова історія нашої землі сягає сивої давнини, про що свідчать стародавні кургани та городища, палаци, церкви, костели, залишки колишніх оборонних споруд, пам'ятники видатним землякам, які звеличили цей край, місця славних перемог відважних синів українського народу, що дійшли до нас крізь віки, аби дивувати і захоплювати нащадків своєю величиною, красою та неповторністю.

Будівництво міст і торування доріг, тривалі військові походи і комерційні експедиції, налагодження повсякденного життя вимагали глибоких знань і вмінь в усіх можливих галузях, практичної реалізації ефективних заходів організації співжиття значних мас населення. Визначну роль у збереженні й накопиченні медичних знань відіграла світська еліта українського народу та православна церква. Згадки про визначних лікарів зустрічаються у культурних пам'ятках доби Київської Русі, як правило, у поєднанні з християнською ідеєю та мо-

раллю. Лікарі знаходились при дворі князів, при монастирях, при війську, здійснювали медичну допомогу відповідно до соціального статусу хворого чи незважаючи на нього. Формування феномену монастирської медицини ще з VIII ст. сприяло розвитку лікарняної справи [11].

Переклад грецьких книг природничої тематики допомагав поглибленню знань з біології, хімії, ботаніки, медицини та інших наук. Сільські цілителі поєднували давні місцеві та християнські традиції у медичних практиках, часто зазнавали критики з боку церкви за прихильність до старовини та давніх ритуалів.

Медицина козацької доби базувалась на християнських традиціях попередників, вона перейняла комплекс знань з лікування нервово-психічних, інфекційних захворювань, травм, організації лікарняних установ, так званих шпиталів, а також систему масової медичної освіти серед козацтва з надання першої допомоги та лікування найпоширеніших хвороб, яка постійно діяла у козацькому війську. Широко практикувалось надання благодійної фінансової допомоги на користь козацьких шпиталів.

Взаємовпливи медичних культур різних народів, що у різні часи проживали на території Поділля, особливо у містах та містечках краю, формували багатий багаж знань, перевірений практикою життя.

Історія містить жакливі згадки про смертоносні епідемії. Так, з XIV по XIX ст. на Поділлі до двадцяти раз згадується чума, що забрала життя десятків тисяч мешканців краю. Дизентерія, холера, тифи, натуральна віспа, сибірська виразка, дифтерія, кір, кашлюк та інші інфекційні захворювання вплинули на формування санітарно-гігієнічних знань у населення, зумовили увагу місцевих та губернських органів влади до розробки заходів адміністративно-медичного реагування.

У XVIII ст. охороною здоров'я населення займалися Прикази громадської опіки. Їх фонди формувались з благодійних пожертв, штрафів, платні за лікування та

інших нестабільних надходжень. Городові лікарі були перевантажені санітарно-поліційними функціями, нестача кваліфікованих кадрів, медикаментів погіршували справу [2].

Реформи були проведені лише у 1878-1882 рр., відповідно до них міська влада брала участь у заходах по збереженню народного здоров'я. У 1887 р. виходить урядовий закон про додатковий штат медичного персоналу у губерніях. І вже наприкінці XIX ст. у подільських містах нараховувалось 37 лікарень на 617 ліжок, а до 1903 р. - уже 38 лікарень на 638 ліжок. Зростала кількість населення як сільського, так і міського, але потреби у медичних закладах не були задоволені через відсутність єдиної системи організації охорони здоров'я та надання медичної допомоги [2].

Багато славетних імен викарбовано на золотих сторінках історії, імен людей, які тісно були пов'язані з Вінниччиною. Почесне місце серед них займають лікарі та вчені, які поклали на вівтар науки та охорони здоров'я народу свої сили і знання, а їх досвід, дарований людям, є переконливим свідченням того, що лікарська діяльність - це не тільки цілодобова праця, а й спосіб життя. В життя приходять нові і нові покоління лікарів, а на сторінках історії для нащадків залишаються імена тих, чий високий професійний обов'язок, сповнений ідеалами милосердя та гуманізму, став не лише вагомим інноваційним внеском у вітчизняну і світову медичну науку, а й в організацію охорони здоров'я, доступність якісної медичної допомоги, навчання молоді, формування активного творчого довголіття.

Для історичної оцінки лікарської практики безцінною є кожна крихта практичного досвіду від часів сивої давнини. Зробивши низький уклін вдячності усій Світовій історії медицини та стародавній медицині Вінниччини, почнемо аналітичний огляд з часів історії Нового часу, в якому зароджуються нові прогресивні ідеї медицини. Саме тоді закладаються економічні і соціальні підвалини лікарської практики як масового і доступного широкому верству виду діяльності, колективної праці медичних працівників, побудованій на принципах наступництва та взаємної відповідальності в інтересах людини і суспільства. Цим ідеям судилося перерости в ефективні організаційні форми лише в 20 столітті, проте їх перші життєздатні паростки знаходимо в спадщині тих прогресивних лікарів-вчених, славі імена яких нерозривні з 100-річною історією нашої Alma mater.

Однією з таких історичних особистостей є Микола Іванович Пирогов. Визнання та вшанування його пріоритетів стало невід'ємною складовою в навчальному процесі різних кафедр нашого вишу. Епохальний анатом, неперевершений у хірургічній майстерності лікар-практик, військово-польовий хірург, вчений-експериментатор у витоків анестезіології, патологічної анатомії, реконструктивної пластичної хірургії - цей перелік заслужено вичає історичний портрет М.І. Пирогова і як педагога, організатора медичної допомоги, лікаря-гуманіста.

Роки, прожиті Пироговим у передмісті Вінниці, сповнені практичної результативності і щирої людської шани. І вже не університетські клініки та лабораторії, а люди і сама земля надихали лікаря на нові ідеї вдосконалення лікарської практики з огляду на реальні потреби у здоров'ї та продуктивному житті. "Озброєний усіма знаннями науки, дивовижний хірург-технік, він з'явився в хірургічній пустелі як лікар-чарівник і творив чудеса" - відомий професор - хірург Володимир Андрійович Опель відзначив в умовах "сільської практики" його філігранну оперативну техніку, незважаючи на "хірургічну пустелю". Насправді пустеля відчувалась у всій сільській медицині і не лише тодішнього Поділля. Виживання селян того часу в лікувально-профілактичному сенсі мало чим відрізнялось від первісного суспільства. Саме земській реформі, як реформуванню, обґрунтованому на соціально-економічних засадах, судилося закласти перший камінь у забудові організаційно впорядкованої сільської медицини. Історичне очікування дієздатності земської реформи 1864 р. було довготривалим, і хоча Пирогов стояв біля витоків земської медицини, його лікарська практика стала випереджувальною.

На землях Подільської губернії земство фактично почало діяти з 1904 р. А в сільській глушині, за чверть століття до цих подій знаменитий вчений довів необхідність, можливість і ефективність надання медичної допомоги селянству, в тому числі найбільшому, і на особистому прикладі показав, як її потрібно організовувати. Селяни не могли отримати медичну допомогу через відсутність лікарів, медичних закладів та аптек. Пирогов на території своєї садиби Вишня на власні кошти створив першу на Поділлі сільську лікарню з операційною та палатами для лікування хворих, а також аптеку, в якій можна було придбати ліки за помірну плату, а для бідних вони видавались безкоштовно.

Нас відділяють від цих часів майже два століття. В науці та в політиці охорони здоров'я з'явилися нові дефініції, терміни і гасла. З огляду на це новаторство, про М.І. Пирогова можна так зазначити сучасною мовою: ініціативний реформатор, інвестор, надавач добровільних медичних послуг та гуманітарної допомоги, фундатор регіональних програм відновлення здоров'я соціально незахищених верств населення. Трохи дивне звучання цих слів охоплює узагальнення, яке невіддільне історичному часу - Лікар-Гуманіст. Його прогресивні ідеї співзвучні з реальними потребами глобального соціального процесу, який охоплює планету вже в наступному столітті - з урбанізацією. Цей процес не обходить і Вінниччину в тих буремних роках індустріалізації і колективізації. Заводи, фабрики та сільські ниви потребували міцних і здорових робочих рук. Впорядкування медичної допомоги в місті Вінниці та в сільських районах диференціювалось за територіальними відмінностями способу життя та праці людей, але завжди мало місце суттєве відставання якості і доступності практич-

ної медицини саме на селі. Тільки згодом прийшло поступове усвідомлення людством життєвого права селян на медичну допомогу за місцем проживання. Визнання рівності в правах людей на медичну допомогу досягло кульмінації на міжнародному рівні. І тільки більш як через 100 років від цих часів Загальна Декларація Прав Людини (ООН, 1948) право на медичну допомогу визнає одним з тих прав, які повинні мати усі люди [3].

Практична реалізація цих доленосних деклараційних ідей на Вінниччині і загалом в Україні була пов'язана з діяльністю іншого нашого відомого співвітчизника, завідувачого кафедрою соціальної гігієни та організації охорони здоров'я Вінницького медичного інституту професора Лекарева Леоніда Григоровича. Втіленням його блискучих дисертаційних досліджень стала розробка системи охорони здоров'я жителів села. Вона передбачала поетапне надання селянам спочатку загальнодоступної первинної медико-санітарної допомоги з включенням долікарської допомоги в умовах фельдшерсько-акушерських пунктів. Другим етапом стала спеціалізована допомога районних та центральних районних лікарень, а третім - високоспеціалізована консультативна допомога обласних лікарень та диспансерів. Ідея сільської лікарської дільниці облетіла Світ і знайшла немало прихильників, а в 1978 році Асамблея ВООЗ визнала дільничну медицину кращою на той час організаційною формою первинної медико-санітарної допомоги. Так прогресивні ідеї великого М.І. Пирогова випередили свій історичний час.

Серед багатьох проблем організації медичної допомоги та охорони здоров'я подолання постали протиепідемічна та загальна профілактична діяльність. І тут доцільно ще раз повернутись до спадку М.І. Пирогова. Справжній прогрес у медицині вчений бачив не стільки в удосконаленні діагностичних можливостей земських лікарів та технічної майстерності хірургів, а у розвитку профілактичного напрямку в медицині. Він неодноразово наголошував, що оздоровлення населення, ефективна боротьба з ранніми проявами захворювання, а також розповсюдженням інфекційних хвороб можливі тільки при раціональному й енергійному застосуванні адміністративних і гігієнічних заходів [6].

Як досвідчений лікар, М.І. Пирогов бачив безпосередній зв'язок між злиднями та голодом і хворобами. "У багатьох випадках, - пише Пирогов, - для наших хворих поселен молоко і м'ясо, а інколи й хліб - ліки, без яких аптечна мікстура не дає надії на успіх". Вчений розумів значення соціально-економічних умов життя для здоров'я народу. Він писав: "...я вірю в гігієну. Ось де полягає істинний прогрес нашої науки. Майбутнє належить медицині запобіжній. Ця наука, йдучи рука об руку з державною, принесе безсумнівну користь людству" [12].

Перше повідомлення про адміністрування таких заходів знаходимо у вінницькій історії ще до земської реформи. У зв'язку із значним поширенням різних епіде-

мічних захворювань, великою смертністю населення, особливо дітей, у 1852 р. було створено Вінницький повітовий комітет громадського здоров'я. Його діяльність передусім мала за мету охорону народного здоров'я та прийняття своєчасних заходів для запобігання епідемічних та епізоотичних хвороб (1852-1904 рр.). До комітету входили: повітовий предводитель дворянства, справник, поліцеймейстер, повітовий та міський лікарі, представник духовництва. Повітовий комітет підпорядковувався губернському комітету громадського здоров'я. Також існував Вінницький повітовий віспаний комітет (1851-1888 рр.), що підпорядковувався Подільському губернському віспаному комітету.

При Вінницькому повітовому комітеті громадського здоров'я в 1892 р. була створена Вінницька повітова санітарно-виконавча комісія на підставі Правил Медичного департаменту Міністерства внутрішніх справ, яка виконувала функції протидії загрозі епідемії холери та її поширенню. Всі населені пункти поділялися на санітарні дільниці, якими керували санітарні попечителі, що призначалися з числа священиків, учителів, землевласників. Так у Вінниці закладаються основи громадської медицини, що опікувалась питаннями суспільного здоров'я.

До впровадження земських реформ питання організації та фінансування медичної допомоги населенню контролював Подільський Приказ громадської опіки, який до 1861 року в кожному з 12 повітів губернії відкрив по одній лікарні. У місті Вінниці функціонувала єдина лікарня на 25 ліжок. Упродовж багатьох десятиліть вона розгортала лікарняні ліжка та функціональні лікарняні підрозділи в орендованих міською владою приватних будинках.

Власне земський період в історії Подільської губернії був дуже коротким - з 1911 до 1917 рр., саме з 1911 року охорона здоров'я населення Поділля переходить до рук губернських та повітових земств та їх управ. Йому передував перехідний період так званого "урядового", призначеного земства відповідно до опублікованого у 1903 році "Положення про управління земським господарством в дев'яти західних губерніях". 12 повітових лікарень були передані управлінню у справах земського господарства і призначались, в основному, для обслуговування сільського населення [4].

На початку XX століття Вінницька міська управа спромоглась збудувати для своєї єдиної на той час лікарні спеціальне приміщення, але утримувати його виявилася неспроможною. Міська і земська повітова управи об'єднали зусилля і відкрили у новій будівлі спільну земсько-міську лікарню, в якій 25 ліжок призначалися для міських і 50 - для повітових хворих. Подія ця відбулася у 1905 році, вимушено об'єднавши земську і міську лікарняні мережі.

Новостворена лікарня планувалась як заклад переважно хірургічного профілю, отже старшим лікарем призначили досвідченого хірурга Людвіга Івановича Мали-

новського, який невдовзі був визнаним одним з провідних хірургів Подільської губернії. Всього в лікарні працювало близько 30 співробітників, з них три лікарі, чотири фельдшери, три медсестри.

Слава Вінницької хірургічної лікарні скоро поширилася, і в корпусах на 75 ліжок постійно розміщувалося від 100 до 120 пацієнтів. Очевидною стала потреба будівництва для земської хірургічної лікарні нових, більш просторих приміщень.

Разом із розвитком у Вінниці загальної та хірургічної лікарняної допомоги започатковується і спеціалізована на прикладі психіатричної допомоги. Для того були сприятливі наукові передумови. Друга половина XIX століття ознаменувалась стрімким розвитком наук, особливе значення для практичної медицини набули природничі науки як підґрунтя нового розуміння походження хвороб та можливостей їх лікування. Перші імперські лабораторії експериментального вивчення лікарських засобів збагачили фармакопею першими нейротропними та психотропними засобами. Це покращило можливості медичної допомоги та соціальної опіки душевнохворим пацієнтам. Закінчується епоха притулків для божевільних, починаються часи розбудови психіатричних лікарень як осередка не тільки утримання, а й можливого на той час лікування та нагляду за хворими з розладами психіки та поведінки. Згодом західноєвропейські ідеї диспансерного спостереження були покладені на необхідне структурно-організаційне підґрунтя. Так історично першою спеціалізованою лікарнею нашого міста стала психіатрична лікарня. Вона була організована як окружна лікарня для всього Південно-Західного краю України. Її потужність була чи не рекордною для того часу - на 600 ліжок. Рішення Державної Ради про влаштування Вінницької окружної лікарні для душевнохворих було затверджене царським указом 10 червня 1892 р. 25 травня 189 р. відбулося освячення лікарні. Перші хворі були госпіталізовані 14 червня 1897 р. Лікарня обслуговувала Київську, Подільську та Волинську губернії. А першим директором лікарні був призначений досвідчений психіатр Кузнецов Василь Петрович. З 1897 по 1900 рік молодшим ординатором в ній працював Ющенко Олександр Іванович, ім'я якого пізніше було присвоєне лікарні.

Діяльність окружної психіатричної лікарні в м. Вінниці пов'язана з іменами багатьох видатних лікарів-психіатрів, які зробили вагомий внесок до психіатричної науки і практики - В. П. Кузнецов, Н. В. Країнський, С. Д. Колотинський, Г. Г. Бойно-Родзевич, Л. Л. Дарашкевич [8].

Весь документальний життєпис лікарні до 1944 р. згорів під час пожежі в період гітлерівської окупації. Історія, етапи та напрямки розвитку діяльності лікарні тих часів ґрунтуються на небагатьох історичних довідках, звітах про науково-практичну діяльність медичного персоналу та декількох звітах директорів, які збереглися.

З річного звіту лікарні за 1899 р., складеного пер-

шим директором В.П. Кузнецовим, видно, що при лікуванні душевнохворих дотримувались найбільш передових на той час поглядів на їх лікування та утримання. Так, у звіті зазначалось: "Лікарня за своїми розмірами є одним з найбільших лікувальних закладів не тільки Південно-Західного краю, а й всієї Росії. При облаштуванні внутрішнього затишку у відділеннях для душевнохворих взято до уваги три основні умови: простоту, міцність і можливу відповідність характерові хворих - умов, схожих до таких, в яких вони жили до надходження в лікарню. У лікарні ніколи не використовуються зв'язування, одягання гамівних сорочок та інше. Лікування душевнохворих проводиться двоюко: фізичне і психічне. Широко використовуються водотерапія (купання у річці, вологе обгортання та інше), електропроцедури. Спеціальне лікування виконується всім режимом лікарні. Всі дії і слова медичного персоналу серед душевнохворих спрямовані на те, щоб справити сприятливий вплив на психічний стан хворих. Велике і незамінне значення в лікуванні має праця, правильно організована робота душевнохворих. Вони у лікарні працюють охоче, без всілякого примусу, не тільки з користю для власного здоров'я, але й з матеріальною вигодою для лікарні" [5].

Сприятливі умови для діяльності медичного персоналу та нагляду за душевнохворими створювали медико-топографічна особливість лікарняної території та загальна архітектура і приміщення лікарні, що відповідали санітарно-гігієнічним вимогам того часу. Проектування лікарні мало належні гігієнічні засади, розроблені прогресивними вченими. Ще М.І. Пирогов писав: "...моє спостереження, зроблене ще за 20 років, потребує від будівельників нового шпиталю ретельного, всебічного, дослідного вивчення не тільки того обмеженого простору, на якому буде зведена будівля, а й більш віддалених околиць". І саме при визначенні місця спорудження Окружної лікарні для божевільних у місті Вінниці після проведення гідрогеологічних досліджень було визнано найбільш зручним "...передмістя за садками".

Як свідчать архівні дані, саме на таке місце показав ще славетний лікар М.І. Пирогов, як на найкращий у гігієнічному відношенні пункт: "Які б засоби не були вигадані для покращення шпитального побуту, завжди один шпиталь буде відрізнятися від іншого в санітарному відношенні. З відомих причин найбільш впливають на майбутню конституцію нового шпиталю місцевість і ґрунт. Серед місцевих умов я вбачаю панівні вітри, що інколи заносять міазматичні речовини чи то із сусідніх місцевостей, чи здалека, а також більшу або меншу відстань будівлі від проточної, стоячої або ґрунтової води ...".

Зростання чисельності населення міста на початку 20 століття, розвиток його міського господарства та соціально-культурної інфраструктури збільшили потребу в мережі медичних закладів, оновленні їх оснащення та

охопленні вінничан необхідною лікарською допомогою. Настав історичний час для відкриття нової великомасштабної лікарні хірургічного профілю у м. Вінниці, про яку в свій час мріяв ще М.І. Пирогов. І, мабуть, символічно, що восени 1909 року на зібранні Вінницького товариства лікарів було вирішено з нагоди майбутнього ювілею - 100-річчя від дня народження М.І. Пирогова порушити питання про забудову у Вінниці на земських засадах лікарні його імені.

За ініціативи членів Вінницького медичного товариства навесні 1910 року з імператорського дозволу був оголошений всеросійський збір коштів на будівництво майбутньої Пироговської лікарні. А через півроку у Вінниці відбувся ювілейний Всеросійський Пироговський з'їзд лікарів, який цю добродійну діяльність завершив відповідними урочистостями. У день народження М.І. Пирогова, 13 листопада 1910 року, на виділеній міською думою під будівництво лікарні ділянці делегатами з'їзду була відкрита пам'ятна гранітна брила, що фактично знаменувала початок майбутнього будівництва нової лікарні у м. Вінниці (уже пізніше, у 1924 р. на ній був встановлений скульптурний бронзовий бюст М.І. Пирогова).

Підготовчий період виявився довготривалим і лише у квітні 1913 року за активної участі лікаря-хірурга Людвига Івановича Малиновського було закладено фундамент лікарні. Фактично будівництво лікарні в пам'ять Пирогова здійснювалось на кошти вінницького земства. Добродійні кошти всеросійського збору були заплановані на придбання обладнання. Вагомим доповненням до фінансового фонду цього будівництва були 1000 рублів золотом, які за заповітом М.І. Пирогова були заплановані на будівництво лікарні у Вінниці. Влітку 1914 року початок Першої світової війни зламав людські плани і надії, а війна нанівець знищила напрацьоване.

Повоєнний період був трудомістким і затяжним і лише у травні 1917 року у новозбудовані корпуси лікарні перевели частину хворих із земської лікарні та почали активно приймати нових. Майже 10 років ініціативно, щиро і самовіддано керував підготовчими роботами по створенню лікарні Л.І. Малиновський. Його організаторські та лікарські якості, помножені на самовіддачу та служіння професії, були тими позаконкурентними перевагами, які заслужено гарантували йому посаду першого головного лікаря. Але напередодні офіційного відкриття лікарні, у травні 1917 року, він помирає. Л.І. Малиновський похований на території лікарні як свідчення того, що самовіддана лікарська праця і все життя лікаря залишається в пам'яті вдячних нащадків [1].

Впродовж майже двадцяти наступних років лікарню очолював провідний хірург, доктор медичних наук, професор Микола Миколайович Болярський. В його особі органічно сплелись багаторічний досвід практичного лікаря, відомого науковця-дослідника та організатора. Він був одним із засновників охорони здоров'я на

Поділлі. Будучи позаштатним інспектором медичної справи, приймав активну участь в організації хірургічної допомоги у Вінниці та Вінницькій області, багато сил та енергії віддавав розширенню мережі лікувальних закладів та покращенню допомоги сільському населенню. Беззаперечною заслугою головного лікаря було не тільки відновлення, а й впорядкування та клінічне налагодження роботи Пироговської лікарні. Зростаючий потік хворих йшов не лише з міста, а й різних територій області, цьому сприяли не тільки висока хірургічна кваліфікація та особистий лікарський авторитет М.М. Болярського, а й злагоджена робота очолюваного ним колективу. Він завжди глибоко вивчав усі питання внутрішнього життя закладу, умов перебування хворих, догляду за ними, особливо в післяопераційному періоді. Невпинно дбаючи про свій лікарняний колектив, він охоче передавав свій багатий досвід та знання. За час роботи М.М. Болярського, який фактично охопив довоєнний період вінницької історії, Пироговська лікарня перетворилася на зразковий багатопрофільний лікувальний заклад потужністю 500 ліжок із спеціалізованою медичною допомогою та найбільшою в місті та області кількістю кваліфікованих лікарів [14].

Розвиток мережі лікувально-профілактичних закладів і разом з нею лікувально-профілактичної допомоги йшов випереджувальними темпами як практичне відпуння не тільки реальної потреби вінничан у здоров'ї та його відновленні. Він відповідав політиці в охороні здоров'я того часу, а саме забезпеченні населення масовою загальнодоступною медичною допомогою, орієнтованою на профілактику хвороб, підтримання та відновлення працездатності. Пріоритетне значення мали охорона репродуктивного здоров'я масово працюючої жіночої частини населення, охорона здоров'я дітей, які з сім'ї надходили на виховання та навчання в дошкільні заклади та школи, боротьба з епідемічними хворобами. Такі завдання загострюють потребу підготовки лікарів та середніх медичних працівників. За радянської доби держава гарантує масово доступну медичну допомогу, яка є можливою тоді, коли професія лікаря також є масовою і доступною для оволодіння широкими верствами молоді. З таким завданням не могли впоратись малочисельні земські, муніципальні та державні лікарні Поділля, які були засновані ще до 1917 р.

В історії Вінниці не було до того часу медичних навчальних закладів, які б могли стати відправним пунктом вирішення гострих кадрових питань. Але місто розглядалось як привабливий у цьому сенсі центр регіону. До того ж, у повоєнний час населення міста потерпало від господарських проблем та різних епідемічних хвороб, переважно, шлунково-кишкових захворювань. Нестача чистої, безпечної для здоров'я води, забрудненість міст губернії, жакливі житлові умови (на одного міського мешканця припадало близько 6 кв. м житлової площі) зумовили потребу у покращенні санітарно-

гігієнічних умов життя. У відділі благоустрою м. Вінниці працювали санітарна і похоронна секції, а також пожежний відділ, асенізаційний обоз, а з 1922 р. почали працювати 3 лазні та 2 пральні. І хоча ціни на мило були вдвічі вищі за довоєнні, щомісячно лазні відвідувало до 8000 вінничан. Будівельний відділ ліквідував наслідки повені, відновив підземні сточні труби, пішохідні мости [16]. Але крім благоустрою місто потребувало й інших заходів. Складні соціально-економічні умови на тлі стрімких політичних змін періоду революції та війн, важке післявоєнне життя призвели до поширення пияцтва, нервово-психічних захворювань, самогубств, девіантних форм поведінки та соціальної агресії. На кожні 3,5 шлюби припадало розлучення [17]. Були поширені вільні статеві стосунки і, як наслідок, венеричні захворювання. Поширилися незаконні аборти, що загрожувало здоров'ю та життю жіноцтва [16]. Потрібно було за новим баченням і потребами організувати медичну допомогу населенню як Вінниці, так і подільських міст та селянству. І вже на початку 20-х рр. ХХ ст. виникає гостра практична потреба відкриття вищого навчального закладу, який би готував медичні кадри на всій західній території тодішньої України.

Відомий український вчений, мікробіолог та епідеміолог, родом із Вінниччини, професор Заболотний Данило Кирилович запропонував відкрити саме у Вінниці вищий медичний навчальний заклад (академію або ж інститут) з двома факультетами - медичним та природничим. Він підготував відповідне звернення до Комісаріату народної освіти УРСР з обґрунтуванням можливості заснування такого навчального закладу, якому запропонував надати ім'я Тараса Шевченка. Новостворений навчальний заклад мав стати українським осередком освіти, "де б нащадки цього поета-борця навчалися на його рідній мові, на якій він сам за своє життя не завжди міг вільно розмовляти". На жаль, це звернення не було підтримане - НКО УРСР роз'яснив вченому, що у першу чергу слід розв'язати питання з існуючими навчальними закладами медичного профілю, а із заснуванням нових потрібно зачекати. Питання про відкриття у Вінниці медичного інституту або академії вдруге було піднято влітку 1921 р. Зокрема, 15 серпня відбулися загальні збори медичних працівників і студентів міста. Після виступу Д.К. Заболотного було прийнято рішення про необхідність започаткування у Вінниці вищої медичної освіти, у зв'язку з тим звернулися до колегії губнаросвіти, засідання якої відбулося 22 вересня 1921 р. Однак з невідомих причин це питання було знято з розгляду. Загалом по містах і містечках Поділля за демографічним переписом 1923 року працювало всього 523 лікарів, що для майже трьохмільйонної губернії було вкрай недостатньо [13].

Така активна професійно-громадська діяльність мала місце і в інших колах, а саме серед працівників аптек. Аптечна справа також потребувала кваліфікованих кадрів і була не тільки популярною серед молоді, а

й відповідала реальній потребі населення в забезпеченні ліками та зростаючій мережі аптек. Відтак активувалася робота з підготовки фармацевтів вищої кваліфікації. Фармацевтичні кадри ж тоді готували лише у відповідних професійних школах та на короткострокових курсах. Одним з ініціаторів відкриття навчального закладу зазначеного профілю та його першим директором став Микола Андрійович Єфименко. 1 грудня 1921 р. у Вінниці були засновані спочатку фармацевтичні курси, офіційне відкриття яких відбулося 5 грудня. Але проіснували вони трохи більше двох тижнів і 21 грудня 1921 р. їх успішно реорганізували в технікум. Таким чином, у 1921р. у м. Вінниці було відкрито перший заклад вищої медичної освіти - спочатку фармацевтичний технікум, а згодом інститут. Після закінчення навчального закладу випускники могли працювати завідувачами аптек, займатися виготовленням і розповсюдженням лікарських засобів. Інститут забезпечував кадрами переважно Подільську губернію [10].

Ефективній роботі технікуму сприяли позитивні тенденції в зростанні мережі аптек Вінниці. Станом на 1926 р. тут діяли 6 аптек, 70 аптек створили в округах Поділля. Майже всі вони були укомплектовані в подальшому випускниками Вінницького фармацевтичного інституту. 14 січня 1925 р. відбувся перший випуск з 33-х фахівців, які заявили, що "головним чином віддадуть свої сили й знання на обслуговування села". Утім, переважна більшість випускників влаштувались на роботу до міських аптек. Це було пов'язано з тим, що впродовж літа 1925 р. у Вінниці відбулись епідемічні спалахи малярії, трахоми, черевного тифу, а також безжалісних і для дітей, і для дорослих спалахи кору, скарлатини, кашлюку. Боротьба з ними потребувала широкої участі фахівців, враховуючи загальну нестачу медичних кадрів, ситуацію рятували і фармацевти.

У період 1920-х років, на думку відомого дослідника історії України Б. Кравченка, від тяжкого економічного занепаду Правобережжя, в тому числі Поділля, врятувала дрібна приватна промисловість, виробництво товарів широкого вжитку. Розширення мережі аптек, зростання обсягів виготовлення ліків зробили свій внесок не лише у підтримку здоров'я населення, але й сприяли поживленню економічного життя регіону [7].

Колишня губерньська територіальна система поступово змінилася на систему областей та районів, відповідно до нового територіального розподілу змінювалась та удосконалювалась система охорони здоров'я. Всі медичні заклади були взяті на державне утримання. Відкривалися нові амбулаторії і поліклініки, жіночі та дитячі медичні консультації. В 1923 році працювало вже 20 лікарень загалом на 1026 ліжок, 5 поліклінік, 6 жіночих і дитячих консультацій, 7 санітарно-гігієнічних лабораторій. На 1 січня 1925 року працювало вже 538 лікарів. Але нестача кадрів відчувалась на всіх ділянках роботи здоровохорони і потребувала вирішення нагальних потреб їх підготовки.

У 1930 р., за сприяння М.М. Болярського, на базі фармацевтичного інституту відкривається філія Всеукраїнського інституту заочної медичної освіти, який до того часу успішно функціонував у Києві. М.М. Болярський стає першим завідувачем учбовою частиною цього інституту.

1932 рік у місті Вінниці позначився соціально значущими подіями: Вінниця стає адміністративним центром однойменної області з новими можливостями розвитку інфраструктури, розширюється мережа медичних закладів, відкриваються два пологових будинки та інфекційна лікарня. В тому ж 1932 р. Вінницький заочний інститут був реорганізований у вечірній виробничий інститут з двома факультетами: лікувально-профілактичним та педіатричним. Очолив інститут випускник Вінницького фармацевтичного інституту, уродженець Вінниччини, лікар Медвідь Левко Іванович, згодом - академік АМН СРСР. 17 вересня 1934 року на базі вечірнього виробничого медичного інституту та фармацевтичного інститутів був створений Вінницький стаціонарний медичний інститут.

Новостворений виш успадкував від своїх попередників викладацький колектив, клінічну навчальну базу у відділеннях Пироговської лікарні, а також лабораторії, обладнання і приміщення фармацевтичного інституту. Директором інституту була призначена лікарка Смолянська Олександра Пилипівна, яка згодом була репресована (так само, як і її наступник Бриліант Григорій Давидович). М.М. Болярський працював в складі нового керівництва інституту першим заступником директора, згодом став першим деканом інституту. Починаючи із моменту створення медичного інституту, завдяки постійній увазі місцевих органів влади прискорено розвивалася його матеріально-технічна база. В 1936 році завершилось будівництво першого студентського гуртожитку на 1000 місць (тепер це 2-й навчальний корпус університету), а згодом і морфологічного корпусу (навчальний корпус №1), де розмістилися всі теоретичні кафедри. Розширилася Пироговська лікарня - основна клінічна база навчального закладу [9]. Була проведена велика робота з оснащення лабораторій необхідним устаткуванням, а бібліотеки - науковою та навчальною літературою.

З часом область ставала більш забезпеченою. Вже в 1937 році її бюджет становив 150 млн. крб. (у тодішньому масштабі цін), у порівнянні з 1932 роком він виріс майже в 4 рази. За цей час асигнування на освіту підвищились на 438%, охорону здоров'я - 550%. У наступні передвоєнні роки обласний бюджет збільшився ще в два рази. Половина коштів місцевого бюджету йшла на соціально-культурні потреби, в тому числі на охорону здоров'я. Населення мало дедалі більші можливості користуватися матеріальними благами, а через лікувальні і оздоровчі заклади зміцнювати своє здоров'я. У 1940 році в області працювало близько 1000 лікарів (крім зубних), 4185 осіб середнього медичного персоналу. В лікарнях було розгорнуто понад 7400 ліжок. У найкращих природних місцях функціонували 15 санаторіїв, 6 будинків відпочинку.

Мережа лікарняних закладів Вінниці стала науково-

практичною базою для підготовки майбутніх лікарів та науково-дослідницької роботи професорсько-викладацького колективу інституту.

Прогресивний розвиток науково-практичної діяльності був безжалісно перерваний полум'ям Другої Світової війни. Викладачі та студенти Вінницького медичного інституту поповнили лави захисників рідної землі на фронтах війни, працювали в тиллових шпиталях, про що нагадує нащадкам пам'ятний обеліск на його території.

Повоєнне відродження було одночасно болючим і радісним, перемога над фашизмом надавала наснагу молоді, що повернулася до мирного життя. І швидко минали дні, сповнені лабораторними заняттями, лекціями та самовідданою студентською працею з відбудови зруйнованого морфологічного корпусу інституту.

У 1960 році, за визначні успіхи у підготовці лікарських і науково-педагогічних кадрів постановою Ради Міністрів України Вінницькому медичному інституту було присвоєно ім'я видатного вченого, хірурга, педагога М.І. Пирогова. Ця історична дата була присвячена 150-річчю від його народження.

З 1960-х рр. в Україні розгорнулося будівництво потужних багатoproфільних лікарень для задоволення потреб в окремих видах висококваліфікованої медичної допомоги. Це сприяло розвитку вузькоспеціалізованої медичної допомоги. У свою чергу її інтенсивний розвиток вимагав фундаментальної перебудови вищої медичної освіти - від підготовки лікарів загального профілю до підготовки фахівців окремих медичних спеціальностей [15].

У створенні системи первинної медичної допомоги в цей час чітко простежувались розширення можливостей міжнародної співпраці та пріоритет профілактики, охорони довкілля, дієвих заходів з санітарної охорони атмосферного повітря, ґрунту, водоймищ, оздоровлення умов праці та побуту, розширення можливостей реабілітації та активного відпочинку населення, що були передбачені санітарним законодавством. Санітарно-епідеміологічна служба була покликана контролювати дотримання санітарних норм і правил, серед населення проводилася санітарно-просвітня робота, в чому приймали активну участь співробітники інституту [15].

У 1994 році інститут був акредитований за IV (найвищим) рівнем акредитації і отримав статус державного медичного університету. А 19 червня 2002 року, враховуючи вагомий внесок Вінницького державного медичного університету ім. М.І. Пирогова в розвиток вищої освіти, підготовки висококваліфікованих медичних і фармацевтичних кадрів та беручи до уваги загальнодержавне і міжнародне визнання результатів його діяльності, Наказом Президента України за університетом затверджений статус Національного. З 1988 року університетом керує Герой України, Заслужений діяч науки і техніки України, Академік НАМН України, доктор медичних наук, професор Мороз Василь Максимович.

Життя гортає сторінки історії і невпинно рухається у майбутнє. І щоб прожиті роки не розчинились у вирії

минулих днів та час від часу повертались до сьогодення, даруючи досвід як безцінний скарб, у передмісті Вінниці створений історико-медичний осередок спадщини минулих літ - музей-садибу М.І. Пирогова. Урочисте відкриття музею відбулося 9 вересня 1947 року і було присвячене події світового значення - 100-річчю практичного застосування М.І. Пироговим ефірного наркозу в військово-польових умовах. Одночасно тут було відкрито і пам'ятник науковцю - погруддя на гранітному поста-

менті. З того часу музейний комплекс став популярним центром улюблених туристичних маршрутів для людей як нашої країни, так і різних країн світу. Але тільки в незалежній Україні музей отримує статус Національного Музею і стає однією з кращих сучасних навчальних баз ВНМУ ім. М.І. Пирогова. Там університетська молодь долучається до історичної пам'яті медичних подій минулого як джерела сучасних здобутків 100-річного ювіляра.

Список посилань

1. Юрчишина, О. А. (Уклад.). (2019). *Вінниччина медична - 2020: календар знаменних і пам'ятних дат* (с. 71-73). Вінниця: [б.в.]. Взято з <http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/Kalendar-Vin.-med.-2020.pdf>
2. Єсюнін, С. (2015). *Міста Поділля у другій половині XIX - на початку XX ст.* Хмельницький: ФОП Мельник А. А. Взято з <http://visnyk-history.kpnu.edu.ua/article/view/68735>
3. Загальна Декларація Прав Людини. Взято з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Ігумнов, С. М. (1957). К.Ф. Дупленко (Ред.). *Нарис розвитку земської медицини на Україні*. Матеріали до історії розвитку охорони здоров'я на Україні. Київ.
5. Ключко, В. Л. (1997). *Вінницька психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І. Ющенка. 1897-1997: історичний нарис* (с. 26-29). Вінниця: РВВ ВАТ "Віноблдрукарня".
6. Коцур, Н. (2017). *Науково-практичні аспекти гігієни та епідеміології на сторінках періодичних видань (друга половина XIX - початок XX ст.)*. Переяславський літопис, Переяслав-Хмельницький, 2, 92. Взято з [file:///C:/Users/user/Downloads/Perlit_2017_11_15%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Perlit_2017_11_15%20(1).pdf)
7. Кравченко, Б. (1997). *Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст.* (пер. з англ.). (с. 114). Київ: Основи.
8. Логвіна, О. А. (2008). Діяльність Вінницької психоневрологічної лікарні ім. О.І. Ющенка на ниві психологічних знань у другій половині XIX - на початку XX століття. *Проблеми сучасної психології*, 2, 146-159. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p>. Взято з <http://mgsys.kpi.ua/index.php/2227-6246/article/download/163263/162221>
9. Пагор, В. В. (2012). Вінницький медичний інститут: кадри, студентський контингент, матеріальна база (1934-1939 рр.). В О. П. Реєнт, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов (Ред.). *Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць: 130-річчю від дня народження Івана Огієнка присвячується*. (Т. 19), (с. 123-134). Кам'янець-Подільський: Оіюм.
10. Пагор, В. В. (2012). Вінницький фармацевтичний технікум - перший вищий медичний навчальний заклад Поділля (20-ті рр. XX ст.). В О. П. Реєнт, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов (Ред.). *Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць: 95-річчю заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету присвячується*. (Т. 20), (с. 91-99). Кам'янець-Подільський: Оіюм.
11. Пилипчук, В. Л., & Проць, О. Г. (2009). Історичний шлях милосердя і духовності в забезпеченні світовою медициною права на здоров'я, життя та медичну допомогу. *Вісник Вінницького національного медичного університету*, 13 (2), 581-585.
12. Пирогов, Н. І. (1841). *Начала общей военно-полевой хирургии*. (Ч. 1), (с. 1-2). Москва.
13. Предварительные итоги общесоюзной демографической горпереписи 1923 г. (1923). *Статистичний бюлетень Подільського губстатбюро*, 1/2 (16/17), 4-15.
14. Розвиток лікарні. Вінницька обласна клінічна лікарня ім. М.І. Пирогова. Взято з <https://vokl.org/istoriya-likarni/>

15. Ступак, Ф. Я. (2015). Розвиток охорони здоров'я в Україні у другій половині XX ст. *"Грані" Історія*, 2 (118), 159-162.
16. Трухманова, С. Л. (2016). *Соціокультурні та політичні процеси у містах Східного Поділля у 1920-х - на початку 1930-х рр.* Вінниця: ТОВ "Меркьюрі-Поділля". Взято з <http://resource.history.org.ua/item/11134>
17. Хозяйственное строительство на Подолии: Отчет губэкономсовещания Украинскому экономическому совету. (1922). Вінниця.

References

1. Yurchyshyna, O. A. (Uklad.). (2019). *Vynnychchyna medychna - 2020: kalendar znamennykh i pamyatnykh dat* (s. 71-73) [Vynnytsia Medical Region - 2020: Calendar of Significant and Memorable Dates (pp. 71-73)]. Vynnytsia: [b.v.]. Vziato z <http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/Kalendar-Vin.-med.-2020.pdf>
2. Yesiunin, S. (2015). *Mista Podillia u druii polovyni XIX - na pochatku XX st. [Cities of Podillya in the second half of the XIX - early XX centuries]*. Khmelnytskyi: FOP Melnyk A. A. Vziato z <http://visnyk-history.kpnu.edu.ua/article/view/68735>
3. Zahalna Deklaratsiia Prav Liudyny [Universal Declaration of Human Rights]. Vziato z https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Ihumnov, S. M. (1957). K.F. Duplenko (Red.). *Narys rozvytku zemskoi medytsyny na Ukraini. Materialy do istorii rozvytku okhorony zdorovia na Ukraini [Essay on the development of zemstvo medicine in Ukraine. Materials on the history of health care development in Ukraine]*. Kyiv.
5. Klochko, V. L. (1997). *Vynnytska psikhonevrolohichna likarnia im. akad. O.I. Yushchenka. 1897-1997: istorychnyi narys* (s. 26-29). [Vynnytsia Psychoneurological Hospital named after acad. O.I. Yushchenko. 1897-1997: historical essay]. Vynnytsia: RVV VAT "Vinoblbrukarnia".
6. Kotsur, N. (2017). *Naukovo-praktychni aspekty hihiieny ta epidemiologii na storinkakh periodychnykh vydan (druha polovyna XIX - pochatok XX st.) [Scientific and practical aspects of hygiene and epidemiology in the pages of periodicals (second half of the XIX - early XX centuries)]*. Pereiaslavskiy litopys, Pereiaslav-Khmelnytskyi - Pereiaslav Chronicle, Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2, 92. Vziato z [file:///C:/Users/user/Downloads/Perlit_2017_11_15%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Perlit_2017_11_15%20(1).pdf)
7. Kravchenko, B. (1997). *Sotsialni zminy i natsionalna svidomist v Ukraini XX st. (per. z anh.). (s. 114) [Social change and national consciousness in Ukraine in the twentieth century]*. Kyiv: Osnovy.
8. Lohvina, O. A. (2008). *Diialnist Vinnytskoi psikhonevrolohichnoi likarni im. O.I. Yushchenka na nyvi psikhologichnykh znan u druii polovyni XIX - na pochatku XX stolittia [Activities of Vynnytsia Psychoneurological Hospital named after O.I. Yushchenko in the field of psychological knowledge in the second half of XIX - early XX century]*. *Problemy suchasnoi psikhologii - Problems of modern psychology*, 2, 146-159. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p>. Взято з

<http://mgsys.kpi.ua/index.php/2227-6246/article/download/163263/162221>

9. Pahor, V. V. (2012). Vinnytskyi medychnyi instytut: kadry, studentskyi kontynhent, materialna baza (1934-1939 rr.). V O. P. Reient, O. M. Zavalniuk, L. V. Bazhenov (Ed.). Osvita, nauka i kultura na Podilli: zb. nauk. prats: 130-richchiu vid dnia narodzhennia Ivana Ohienka prysviachuietsia [Vinnytsia Medical Institute: personnel, student contingent, material base (1934-1939). In OP Reient, OM Zavalnyuk, LV Bazhenov (Ed.). Education, science and culture in Podolia: coll. Science. works: dedicated to the 130th anniversary of the birth of Ivan Ohienko]. (V. 19), (s. 123-134). Kamianets-Podilskyi: Oiiium.
10. Pahor, V. V. (2012). Vinnytskyi farmatsevtichnyi tekhnikum - pershyi vyshchyi medychnyi navchalnyi zaklad Podillia (20-ti rr. KhKh st.). V O. P. Reient, O. M. Zavalniuk, L. V. Bazhenov (Ed.). Osvita, nauka i kultura na Podilli: zb. nauk. prats: 95-richchiu zasnuvannia Kamianets-Podilskoho derzhavnoho ukrainskoho universytetu prysviachuietsia [Vinnytsia Pharmaceutical Technical School is the first higher medical educational institution in Podillya (1920s). In OP Reient, OM Zavalnyuk, LV Bazhenov (Ed.). Education, science and culture in Podolia: coll. Science. works: dedicated to the 95th anniversary of the founding of Kamianets-Podilsky State Ukrainian University]. (V. 20), (s. 91-99). Kamianets-Podilskyi: Oiiium
11. Pylypchuk, V. L., & Protsek, O. H. (2009). Istorychnyi shliakh myloserdia i dukhovnosti v zabezpechenni svitovoiu medytsynoiu prava na zdorovia, zhyttia ta medychnu dopomogu [The historical path of charity and spirituality in ensuring the right to health, life and medical care in world medicine]. *Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu - Reports of Vinnytsia National Medical University*, 13 (2), 581-585.
12. Pirogov, N. I. (1841). *Nachala obshej voenno-polevoj hirurgii [The beginning of general military field surgery]*. (P. 1), (s. 1-2). Moskva.
13. Predvaritelnye itogi obshesoyuznoj demograficheskoy gorperepisi 1923 g. [Preliminary results of the all-Union demographic census of 1923]. (1923). *Statistichnij byuleten Podilskogo gubstatbyuro - Statistical bulletin of the Podolsk provincial bureau*, 1/2 (16/17), 4-15.
14. Rozvytok likarni. Vinnytska oblasna klinichna likarnia im. M.I. Pyrohova [Hospital development. Vinnytsia Regional Clinical Hospital named after M.I. Pyrogov]. Vziato z <https://vokl.org/istoriya-likarni/>
15. Stupak, F. Ya. (2015). Rozvytok okhorony zdorovia v Ukraini u druii polovyny XX st. [The development of health care in Ukraine in the second half of the twentieth century]. *"Hrani" Istorii - "Faces" History*, 2 (118), 159-162.
16. Trukhmanova, S. L. (2016). *Sotsiokulturni ta politychni protsesy u mistakh Skhidnoho Podillia u 1920-kh - na pochatku 1930-kh rr. [Socio-cultural and political processes in the cities of Eastern Podillya in the 1920 - early 1930]*. Vinnytsia: TOV "Merkiuri-Podillia". Vziato z <http://resource.history.org.ua/item/11134>
17. Hozyajstvennoe stroitelstvo na Podolii: Otchet gubekonomsosveshaniya Ukrainskomu ekonomicheskomu sovetu [Economic construction in Podolia: Report of the gubernia economic conference to the Ukrainian Economic Council]. (1922). Vinnica.

ПОТОМКАМ О НЕЗАБЫВАЕМОМ. (ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОКИ ОСНОВАНИЯ 100-ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ - ВНМУ им. Н. И. ПИРОГОВА)

Пилипчук В. Л., Трухманова С. Л.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема становления высшего медицинского образования в Винницкой области (Подолье), проанализированы исторические истоки развития медицинского знания и первых организационных форм охраны здоровья населения региона, указывается на создании эффективной модели системы здравоохранения в XX веке, подчеркивается важная роль Винницкого национального медицинского университета им. М. И. Пирогова в подготовке кадров для системы здравоохранения на Подолье и, в частности, на Винниччине.

Ключевые слова: Винницкая область, Подолье, исторические истоки, медицинская деятельность, высшее медицинское образование, 100-летний юбилей ВНМУ им. Н. И. Пирогова.

DESCENDANTS ABOUT UNFORGETTABLE. (HISTORICAL ORIGINS OF THE FOUNDING OF THE 100TH ANNIVERSARY OF NATIONAL PIROGOV MEMORIAL MEDICAL UNIVERSITY, VINNYTSYA)

Pilipchuk V. L., Trukhmanova S. L.

Annotation. The article considers the problem of higher medical education in Vinnytsya (Podillya), analyzes the historical origins of medical knowledge and the first organizational forms of health care in the region, emphasizes the creation of an effective model of health care in the twentieth century, emphasizes the important role of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, in training for the health care system in Podillya and, in particular, in Vinnytsya region.

Keywords: Vinnytsya region, Podillya, historical origins, medical activity, higher medical education, 100th anniversary of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya.